

اثر بخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی به والدین با الگوی یادگیری جانشینی بر بهبود روابط مادر - دختر در دانش آموزان دختر پایه سوم مقطع راهنمایی شهریار

تاریخ دریافت: ۹۳/۶/۸

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۱/۴

ایمان ا... بیگدلی*، هادی صفری**، علی جعفر محمدی***

چکیده

مقدمه: شکل گیری تعارضات رفتاری بین والدین و فرزندان همواره از مشکلات رایج دوره نوجوانی است که در این دوره رخ می دهد. هدف پژوهش حاضر تعیین اثر بخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی والدین با الگوی یادگیری جانشینی بر بهبود روابط مادر- دختر در دانش آموزان سال سوم راهنمایی بود.

روش: جامعه پژوهش حاضر شامل دانش آموزان دختر سوم راهنمایی در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ شهر شهریار و مادران آنها بود که تعداد ۳۰ دانش آموز به همراه مادرانشان به شیوه نمونه گیری خوشه ای تصادفی انتخاب شدند و در دو گروه ۱۵ نفری آزمایشی و گواه جایگزین و کاربندی تصادفی شدند. گروه آزمایشی (مادران) طی ۳ هفته و در هر هفته ۲ جلسه دو ساعته، مهارت‌های ارتباطی با الگوی یادگیری جانشینی را از طریق ارائه فیلم و همچنین مهارت حل تعارض و تصمیم گیری به عنوان روش مداخله دریافت کردند. هر دو گروه (دانش آموزان) پرسشنامه ۱۵ سوالی فنون تعارض (استراس، ۱۹۷۹) را قبل از مداخله به عنوان پیش آزمون و بعد از مداخله به عنوان پس آزمون تکمیل کردند.

یافته ها: نتایج بدست آمده با استفاده از تحلیل کواریانس بیانگر تفاوت معنی دار بین تعارض، پرخاشگری کلامی، پرخاشگری جسمانی دانش آموزان با والدین خود و همچنین افزایش توانایی استفاده از راهبردهای استدلالی در دانش آموزان بود.

نتیجه گیری: به نظر می رسد مهارت ارتباطی ضعیف در والدین منجر به پرخاشگری (کلامی و جسمانی)، کاهش راهبردهای استدلال و به طور کلی تعارض در فرزندان با والدین شود.

واژه های کلیدی: روابط مادر - دختر، مهارت های ارتباطی، یادگیری جانشینی.

ibigdeli@um.ac.ir

hadisafari2@gmail.com

mohammadi_ali@gmail.com

* دانشیار، گروه روان شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

** نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری روان شناسی دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

*** کارشناس ارشد مشاوره دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

مقدمه

کودکانی که مشکلات مانند پرخاشگری، دارند، به سهولت شناخته می‌شوند. این گونه کودکان در هنگام ناکامی و شکست به سرعت بر آشفته می‌شوند. اگر مراقبان از آنها بخواهند که نظم را رعایت کنند و مزاحم همسالان نشوند، پرخاشگرانه رفتار می‌کنند و آرام کردن چنین کودکانی بسیار دشوار است. اغلب در این قبیل کودکان، تعارض، تسلیم ناپذیری مزمن، پرخاشگری شدید، مشاجره و لجاجت، عدم توانایی در مهار خود یا نظم دهی عواطف منفی، به ویژه خشم، مشهود است. این گونه ویژگی‌ها که تعارض شدیدی میان والدین و کودک ایجاد می‌کنند، مانع برقراری رابطه با همسالان می‌شوند و کودک را در یادگیری ناتوان می‌سازند. در پیشینه پژوهشی، تعدادی از عوامل مؤثر یا خطرناکی که مشکلات رفتاری ایجاد می‌کنند شناسایی شده اند [۱ و ۳]. ممکن است بعضی از ویژگی‌ها در کودک و برخی در والدین، شدید باشد؛ در هر صورت، چنانچه عوامل مؤثر از هر دو ناحیه (کودک و والدین) نقش داشته باشند، تعامل میان والدین و کودک به تدریج و به طور فزاینده‌ای منفی و تعارض آمیز می‌گردد. در این وضعیت، درجه‌ای از عدم موفقیت در رشد به وجود می‌آید و والدین و خود کودک به عنوان پدیده‌هایی منفی، درونی می‌گردند. افزون بر این، پدر یا مادر، به تدریج، کودک را مهارناپذیر تصور می‌نمایند و با او به صورتی منفی و نادرست برخورد می‌کنند. در این شرایط، یک چرخه طرد و دفع ایجاد می‌شود. بررسی نقش تربیتی اولین مربیان کودک و نوجوان، یعنی والدین یکی از مباحث مهم در قلمرو علوم تربیتی است چرا که شخصیت افراد در خانه و کانون خانوادگی شکل می‌گیرد و چگونگی شکل‌گیری شخصیت کودکان با نحوه نگرش والدین و رفتار آنها در ارتباط است. می‌توان گفت خانه مکانی است که زندگی در آن آغاز می‌شود و نبودن روابط مطلوب خانوادگی اثرات مخربی بر روی کودکان و نوجوانان می‌گذارد [۴]. از جمله عوامل مشکل ساز در خانواده میان روابط والدین با فرزندان بخصوص فرزندان نوجوان، تعارضات شدید و مکرر، که منجر به پرخاشگری [۵] و اختلال در روابط و عملکرد می‌شود [۶] در این زمان به مداخلات درمانی نیاز است.

اکثر پژوهشگران به این نتیجه رسیده‌اند که کیفیت رابطه‌ی مراقب کودک (والدین کودک) یکی از مهمترین عوامل مؤثر در گسترش مشکلات رفتاری کودک محسوب می‌شود. مشاوران متعددی گزارش داده‌اند که ادارک والدین از رابطه‌ی خود با فرزندان بر توانایی واکنش دلسوزانه و قابل پیش بینی آنان نسبت به کودکان، تأثیر می‌گذارد [۷]. نظریه پردازان دلبستگی بر این باورند که این قبیل ادراک‌ها یک صافی ایجاد می‌کند که از آن طریق، رابطه‌ی والدین کودک شناخته شده و نسبت به آن واکنش داده می‌شود. فقدان عاطفه‌ی پدر و مادری، طرد کودک، بی‌توجهی در تربیت کودک و منفی‌گرایی والدین نسبت به کودک، موجب رشد الگوهای رفتار خصومت آمیز در کودک می‌شود و هرچه طردها در سنین پایین تری صورت گیرد، احتمال افزایش پرخاشگری بیش تر می‌شود [۸].

برای بهبود روابط میان والد - فرزند از روشهای مختلفی استفاده می‌شود. یادگیری جانشینی^۱ یکی از روش‌هایی است که در اصلاح رفتارهای مختلف مورد توجه روانشناسان رفتاری قرار گرفته است. یادگیری اجتماعی^۲ یکی از اشکال الگو برداری رفتاری است که در درمان شناختی - رفتاری نیز کاربرد دارد، این نظریه که توسط بندورا^۳ مطرح شده است؛ بر این نظر استوار است که کودکان مدل رفتارهای کارآمد و ناکارآمد را از مشاهده رفتارهای والدین می‌آموزند. بر اساس این الگو مشاهده الگوهای رفتار یکی از بهترین پیش بینی کننده‌های رفتار مشاهده کنندگان است. همچنین رفتارهای الگو از بهترین ابزارهای یادگیری زندگی در محیط اجتماعی برای کودکان است [۹]. در این نظریه درمانگر به عنوان مربی یادگیری اجتماعی که مسئولیت اولیه وی تغییر دادن پاسخ‌های والدین به فرزند یا فرزندان است، در نظر گرفته می‌شود [۱۰]. به نظر می‌رسد که نحوه آموزش به مشاهده‌گران از این طریق صورت می‌گیرد که مشاهده‌الگو تحت عنوان الگو برداری شناختی به صورت تصاویر ذهنی ذخیره می‌شود و بعد ها فرد آن را بازیابی می‌کند و افراد ضمن مشاهده الگو اظهارات خود را با گفتار درونی صادر می‌کنند. این اظهارات، فرایندهای نا آشکار حاصل از الگو برداری

1- vicarious learning
2- social learning
3- Bandura. A

بهبود روابط والد-فرزند، ملیسا و مایلز [۲۴] تاثیر مهارت‌های ارتباطی صحیح والدین بر بهبود رفتار اجتماعی فرزندان و حل مسائل عاطفی فرزندان نشان دادند، همچنین امیری برمکوهی [۲۵] اثر بخشی آموزش مهارت های زندگی را که مهارت های ارتباطی جزئی از آن است را بر کاهش افسردگی نشان داد.

آنچه که تا به حال ذکر شد این بود که مشکلات رفتاری کودکان همانند پرخاشگری و تعارض و ارتباط نامطلوب با دیگران مخصوصا با والدین می تواند ناشی از عدم یادگیری یا اجرای صحیح ارتباط موثر و مطلوب از سوی مادر با فرزند باشد. همچنین اشاره شد که طبق نظریه یادگیری اجتماعی و یادگیری جانشین بندورا، برخی از مهارت ها به خوبی یاد گرفته می شود و در زمینه یادگیری جانشین نیز نتایج برخی پژوهش ها عنوان گردید. اما مساله ای که در بررسی ادبیات پژوهش به چشم نمی خورد این است که آیا مهارت ارتباطی والدین با فرزندان نیز تحت تاثیر و یادگیری یادگیری جانشین قرار می گیرد یا خیر؟ و بالاتر اینکه آیا این یادگیری مادر باعث بازتاب آن در فرزندان شان و در نتیجه بهبود رابطه آنها و کاهش مشکلات ارتباطی و تعارضی و کاهش پرخاشگری کودکان خواهد شد یا خیر؟ بنابراین هدف این پژوهش بررسی اثر بخشی آموزش مهارت های ارتباطی به والدین با الگوی یادگیری جانشینی بر بهبود روابط مادر- دختر می باشد.

روش

طرح پژوهش: طرح پژوهش از نوع آزمایش با پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل بوده است. پس از تعیین جامعه و نمونه به صورت خوشه ای در دو گروه آزمایش و کنترل قرار داده شدند. ابزار اجرای آزمایش نمایش قسمتی هایی از مجموعه تلویزیونی ترانه مادری که توسط سیمای جمهوری اسلامی در سال ۱۳۸۷ در شبکه ۳ تولید و پخش شد. این قسمت ها شامل قسمت هایی بود که بیشترین تعارضات رفتاری را بین والدین و نوجوان و در نهایت اصلاح آن را نشان می داد. این فیلم به گروه آزمایش نشان داده شد و سپس در همان جلسات آموزش ارتباط موثر بر اساس بسته آموزشی مهارت ارتباط موثر داده شد.

هستند [۱۱ و ۱۲]. بندورا بر این نظر است که رفتار کودکان انعکاسی از رفتار والدین آنها است. به عنوان نمونه مقایسه رفتار والدین کودک پرخاشگر و خوددار^۱ می پردازد، نشان می دهد که والدین کودکان خوددار، خوددار و والدین کودکان پرخاشگر، پرخاشگر هستند و این موارد در اختلالاتی نظیر بیش فعالی بیشتر دیده می شود. عکس این موضوع نیز صادق است تا جایی که کودکان دارای خلق دشوار و بد خلق چنانچه مادران صبوری داشته اشند کمتر رفتارهای پرخاشگرانه چه در دوران کودکی و چه در دوران بزرگسالی نشان می دهند [۱۳].

پژوهش گران چندی به کاربرد این روش به طرق گوناگونی پرداخته اند، پژوهش هایی نیز در این رابطه انجام شده است که برای بهبود روابط تعارضی بین والد و فرزندان، بهبود مهارت های ارتباطی [۱۴ و ۱۵] و همچنین بهره بردن از فن روان نمایشگری نیز برای حل تعارضات مفید بوده است [۱۶]. تامر و زبل [۱۷] نیز معتقدند که برنامه های آموزش والدین با عنوان تاثیرات متقابل والد-فرزند، با به کارگیری نظریه یادگیری اجتماعی بندورا در کاهش مشکلات و بد رفتاری های کودکان و تیدگی و افسردگی والدین اثر بخش بوده است. فیلد و اسکو [۱۸] در تحقیقی که با عنوان یادگیری جانشینی و رشد ترس در بچه ها به انجام رساندند معتقدند که یادگیری جانشینی مسیری غیر مستقیم برای یادگیری ترس است، و به این نتیجه گیری رسیدند که یادگیری جانشینی می تواند همانطوری که ترس را افزایش می دهد در کاهش ترس نیز موثر باشد. لاوو حال [۱۹] در پژوهشی بروی نوجوانان مبتدی در رشته ورزشی نشان دادند که یادگیری مشاهده ای انجام مهارت ها را با بالا بردن خودکارآمدی یادگیرنده بهبود می دهد. با توجه به اینکه مهارت های ارتباطی والدین می تواند در روابط مادران با فرزندان موثر باشد و در سلامت روانی دوطرف رابطه و آماده سازی آنها زمینه های لازم را فراهم آورد و از طرف دیگر به افراد کمک می کند که در یک موقعیت خاص بازدهی مطلوب را در ارتباطات میان فردی به حداکثر برساند و بازدهی نامطلوب را کاهش دهد و به اهداف خود برسند [۲۰ و ۲۱]. تحقیقات متعددی [۲۲ و ۲۳] در اثر بخشی مهارت‌های ارتباطی بر اضطراب و

تکمیل کردند. برنامه آموزش مهارت‌های ارتباطی با الگوی یادگیری جانشینی که برای این پژوهش تهیه و تدوین شده است مبنای نظری آن بر پایه یادگیری مشاهده ای بندورا قرار دارد که شامل آموزش مهارت‌های ارتباطی، حل تعارض و مهارت‌های تصمیم‌گیری به مادران در رفتار با دخترانشان است. در آموزش مهارت‌های ارتباطی انواع فنون از جمله نمایش، سخنرانی، کار گروهی و غیره بکار رفته است. در این روش فرض بر این است که افراد با مشاهده مستقیم و غیر مستقیم الگوهای رفتاری مختلف، رفتار مشاهده شده را الگو برداری می‌کنند. این آموزش ترکیبی از ارائه فیلم در زمینه بهبود روابط مادر- فرزند و همراه کردن آن با فنون مهارت‌های ارتباطی می‌باشد. در نمایش فیلم به بحث مشکلات مربوط میان مادر - نوجوان پرداخته شد و سعی شد همراه با آموزش مهارت‌های ارتباطی ویژه این آموزش موثر واقع شود (جدول ذیل).

آزمودنی ها: جامعه پژوهش حاضر شامل کلیه دانش آموزان دختر سوم راهنمایی در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ شهر شهریار و مادران آنها بودند. نمونه ای به حجم ۳۰ برای گروه مادران و ۳۰ نفر برای گروه فرزندان به روش نمونه گیری خوشه ای تصادفی انتخاب شد که هر کدام از آنها نیز به دو گروه ۱۵ نفری برای جایگزینی و کاربندی تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل قرار داده شدند. بدین صورت که از بین همه مدارس دوره راهنمایی دخترانه این شهر تعداد دو مدرسه انتخاب شد، در مرحله بعد برای کلیه دانش آموزان سال سوم پرسشنامه فنون تعارض^۱ [۲۶] اجرا شد سپس در هر مدرسه

۱۵ دانش آموزان که بیشترین تعارض را با مادران خود گزارش کردند انتخاب شدند و نیز میزان همانندی یا مقدار تعارض دو گروه در دو مدرسه نیز به طور جفتی همتا شدند. مادران گروه آزمایش از نظر سطح تحصیلات ۲۰ درصد دیپلم و ۸۰ درصد فوق دیپلم، و سن آنها بین ۲۹ تا ۴۰ سال بودند.

ابزار

۱- مقیاس فنون تعارض (CT): مقیاس فنون تعارض به اعمال آشکاری که بوسیله اشخاص در پاسخ به یک تعارض بکار می‌برند؛ اشاره دارد. این مقیاس ۱۵ سوال دارد و سه فن حل تعارض یعنی استدلال^۲، پرخاشگری کلامی^۳ و پرخاشگری جسمانی^۴ را می‌سنجد [۲۶]. گویه‌های پرسشنامه در یک مقیاس پنج درجه ای از خیلی کم تا خیلی زیاد نمره گذاری می‌شوند. نمره بالا در هر مقیاس نشان دهنده تعارض است. ضریب آلفای این مقیاس [۲۷]. در نمونه صد نفری از دانش آموزان برای کل آزمون ۰/۷۸ و برای خرده مقیاسهای استدلال ۰/۷۰، پرخاشگری کلامی ۰/۷۴ و پرخاشگری جسمانی ۰/۸۱ به دست آمد.

روند اجرای پژوهش: این مادران در ۶ جلسه ۲ ساعته و هفته دو جلسه تحت آموزش مهارت‌های ارتباطی با الگوی یادگیری جانشینی قرار گرفتند. پس از آموزش مهارت‌های ارتباطی با الگوی یادگیری جانشینی همه دانش آموزان گروه آزمایش و گواه پرسشنامه فنون تعارض را دوباره

- 1- conflict tactic
- 2- reason
- 3- verbal aggression
- 4- physical violence

محتوای دوره آموزشی مهارت‌های ارتباطی با الگوی یادگیری جانشینی		
جلسه ها	نام فعالیت	هدف
اول	ایجاد ارتباط	ایجاد یک ارتباط مثبت و محکم بین والدین و آموزش دهنده، ایجاد اطمینان و برداشت مثبت از بودن در گروه.
دوم	تمایز نیافتگی	نمایش قسمتی از فیلم ترانه مادری و آگاهی والدین در مورد اهمیت استقلال دادن به نوجوان و توجه به فرزندان نوجوان خود.
سوم	آشنایی با روش های گوش دادن فعال	روش های آشنایی با روشهای گوش دادن موثر، نمایش قطعه ای از فیلم ترانه مادری در خصوص گوش دادن موثر.
چهارم	تشخیص موقعیت	توضیحات در مورد تفاوت نسلها و نمایش قطعه دیگر فیلم مرتبط با موضوع.
پنجم	موانع ارتباطی	آشنایی با انواع موانع ارتباطی و نمایش رابطه با موانع ارتباطی موجود در روابط
ششم	تصحیح پیام رسانی	تعریف پیام رسانی و راههای پیام رسانی صحیح به همراه نمایش فیلم

یافته ها

آموزش بر آنها دارد. اما میانگین نمرات تعارض، پرخاشگری کلامی و پرخاشگری جسمانی و استدلال در پیش آزمون و پس آزمون تغییر محسوسی نداشته است. برای بررسی تفاوت معنی دار بین متغیرها در دو گروه از آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیره (با کنترل نمرات پیش آزمون) انجام، و نتایج در ذیل ارائه شده است.

جدول ۱ میانگین و انحراف استاندارد دو گروه آزمایش و کنترل در پیش آزمون و پس آزمون تعارض و مؤلفه های آن را نشان می دهد. همانطور که مشاهده می شود میانگین نمرات تعارض، پرخاشگری کلامی و پرخاشگری جسمانی در پس آزمون گروه آزمایش کاهش پیدا کرده است و در متغیر استدلال افزایش یافته است که نشان از تاثیر مطلوب

جدول ۱) میانگین و انحراف استاندارد دو گروه آزمایش و کنترل در پیش آزمون و پس آزمون تعارض و مؤلفه های آن

متغیر		گروه آزمایش				گروه کنترل			
		پس آزمون		پیش آزمون		پس آزمون		پیش آزمون	
		SD	M	SD	M	SD	M	SD	M
تعارض کلی		۲/۳۴	۵۴/۲۷	۳/۳۷	۶۴/۰۷	۴/۴۴	۵۴/۲۰	۲/۹۷	۵۴/۳۳
استدلال		۱/۶۸	۸۷/۱۱	۲/۰۲	۱۵/۳۳	۲/۶۹	۱۳/۱۳	۲/۳۱	۱۱/۹۳
پرخاشگری کلامی		۱/۳۲	۲۰/۱۳	۰/۶۳	۲۴/۶۰	۳/۲۹	۲۲/۱۳	۲/۴۴	۲۲/۱۳
پرخاشگری جسمانی		۲/۳۴	۵۴/۲۷	۳/۳۷	۶۴/۰۷	۴/۴۴	۵۴/۲۰	۳/۹۷	۵۴/۳۳

شود یکسانی واریانس ها و کوواریانس ها برقرار است و استفاده از آزمون مورد نظر بلا مانع است ($p > 0.05$).

جدول ۲ نتایج بررسی مفروضه آماری یکسانی واریانس _ کوواریانس ها را نشان می دهد همانطور که مشاهده می

جدول ۲) آزمون باکس را جهت بررسی یکسانی واریانس ها و کوواریانس ها

مقدار ام باکس	f مقدار	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معنی داری
۱۱/۲۸	۱/۶۶	۶	۵۸۸۰/۳۰	۰/۱۳۶

چهار متغیر در دو گروه مورد نظر تفاوت معنی داری وجود دارد ($p < 0.05$). برای تعیین اختلاف معنی دار در تک به تک متغیرها در دو گروه از آزمون تحلیل واریانس تک متغیره استفاده و نتایج در جدول ذیل ارائه می شود.

جدول ۳ نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیری را برای بررسی تفاوت معنی دار در متغیر پرخاشگری کلامی، جسمی، تعارض و کاربرد استدلال منطقی از سوی فرزندان را در دو گروه کنترل و آزمایش نشان می دهد. آزمون اثر پیلائی تحلیل واریانس چند متغیری نشان می دهد که بین

جدول ۳) آزمون تحلیل واریانس چند متغیری برای بررسی تفاوت میان دو گروه در متغیرهای وابسته

آزمون	ارزش	F مقدار	درجه آزادی	درجه آزادی خطا	سطح معنی داری
اثر پیلائی	۰/۸۵۹	۴۶/۸۷	۳	۲۳	۰/۰۰۰

جدول ۴) نتایج آزمون لوین جهت بررسی مفروضه آماری
برابری واریانس‌ها نشان می‌دهد که حاکی از آن است،
یکسانی واریانس‌ها برقرار است و استفاده از آزمون مورد
نظر بلامانع است ($p > 0/01$).

جدول ۴) آزمون لوین جهت بررسی مفروضه آماری برابری واریانس‌ها

متغیر	F مقدار	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معنی داری
تعارض کلی	۶/۱۱	۲	۲۷	۰/۰۲۰
پرخاشگری کلامی	۲/۸۷	۲	۲۷	۰/۱۰۱
پرخاشگری جسمانی	۱/۴۷	۲	۲۷	۰/۲۳۵
راهبردهای استدلالی	۲/۵	۲	۲۷	۰/۲۱۱

براساس جدول ۵) بین هر چهار متغیر مورد نظر در دو گروه
دانش آموزان اختلاف معنی داری مشاهده می‌شود و با
توجه به آماره‌های توصیفی جدول ۱) باید گفت در پس
گروه آزمایش متغیر تعارض

کلی، پرخاشگری کلامی و جسمانی به طور معنی داری
کاهش یافته که مطلوب است و متغیر راهبردهای استدلالی
به طور معنی داری تغییر یافته است.

جدول ۵) نتایج آزمون تحلیل واریانس تک متغیری جهت تعیین تفاوت در سه متغیر وابسته در دو گروه

متغیر	مجموع مجزورات	درجه آزادی ۱	میانگین مجزورات	f مقدار	سطح معنی داری
تعارض کلی	۳۱/۴۸	۱	۳۱/۴۸	۲۶/۵۹	۰/۰۰۱
پرخاشگری کلامی	۱۳/۶۲	۱	۱۳/۶۲	۶۷/۸۷	۰/۰۰۱
پرخاشگری جسمانی	۲۱/۲۴	۱	۲۱/۲۴	۳۷/۰۷	۰/۰۰۱
راهبردهای استدلالی	۳۱/۲۵	۱	۳۱/۲۵	۱۳۰/۲۴	۰/۰۰۱

ارتباطی را برای بهبود روابط بکار برد و نشان داد آموزش
اثر مطلوبی بر بهبود رابطه دارد [۱۵]. و همچنین زابلی
(۲۰۱۰) که فن نمایش را برای حل تعارضات بکار برد و
نشان داد باعث کاهش تعارض می‌شود [۱۶]. در
پژوهشی دیگر بر کودکانی که در مطب دندانپزشکی دچار
اضطراب بودند، مشخص شد کاربرد روش یادگیری
اجتماعی می‌تواند اثر پیشگیرانه‌ای در رفع اضطراب
کودکان در این موقعیت داشته باشد به طوری که با ارائه
فیلم و سپس مشاهده و تجربه در عمل کاهش اضطراب
در کودکان گزارش شد [۲۷]. همچنین با یافته‌های فیلد
و اسکو (۲۰۰۷) لاوو هال (۲۰۰۹)، نیز همسو بوده است.
[۱۸ و ۱۹].

در بیان دلیل آموزش مادران و گرفتن بازخورد آن از
سوی فرزندان دخترشان باید به نظر ترسا (۲۰۰۷) اشاره

بحث

در این پژوهش به آموزش مهارت‌های ارتباطی با الگوی
یادگیری جانشینی به والدین دارای تعارض با فرزندانشان
پرداخته شد که نتایج پژوهش نشان داد که آموزش
توانسته است تعارض، پرخاشگری کلامی و جسمانی را
کاهش و راهبردهای استدلالی را افزایش دهد. یافته‌های
پژوهش نشان داد که آموزش مهارت‌های ارتباطی به
والدین با الگوی یادگیری جانشینی روابط مادر- دختر
بهبود می‌دهد. این یافته‌های (یعنی: بهبود کلی رابطه
والد- فرزند و اثربخشی آموزش و نمایش) با یافته‌های
ذیل همسو بود. در پژوهش بکتاش (۲۰۰۴) که برای
بهبود روابط والد و فرزند از فنون نمایشی استفاده کرده
است و تاثیر این نوع نمایش بر بهبود رابطه را نشان داد
[۱۴]، شیخ سامانی (۲۰۰۷) که آموزش مهارت‌های

جانشینی به والدین موجب افزایش در توانایی استدلال می‌شود.

یکی از ویژگی‌های نوجوانان توانایی آنها در گیر انداختن بزرگسالانی است که استدلال غیر منطقی دارند. بسیاری از معلمان و والدین این ویژگی‌های ناکام‌کننده را تجربه کرده‌اند. زمانی که استدلال در نوجوانان تحول می‌یابد، آنها از همان ظرفیت استدلالی بهره می‌برند که در بزرگسالی دیده می‌شود هر چند طرحواره‌های آنها نسبت به بزرگسالی محدود تر است [۳۲].

در تبیین تاثیر پذیری استدلال منطقی گروه نمونه از استدلال منطقی والدینی که تحت آموزش قرار گرفته‌اند باید به نظر واد وارس (۱۹۹۹) اشاره شود که می‌گوید، منطق و استدلال نوجوان نمی‌تواند واقعیت‌های رفتار انسان را که گهگاه تابع هیچ منطقی نیست در نظر بگیرد. بر اساس این منطق، به عنوان مثال زمانی که والدین از نوجوان می‌خواهند سیگار نکشد، اما خودشان سیگار می‌کشند، این درخواست از دید نوجوان غیر منطقی است و او استدلال می‌کند: اگر پدر و مادرم می‌توانند سیگار بکشند، من هم می‌توانم! یا اگر والدینم فریاد می‌زنند، من هم می‌توانم! و مانند آن. در واقع او آنچه را که در طرف مقابل است اجرا می‌کند. بنابراین با توجه به محتوای فیلم که نشان‌دهنده آموزش مهارت‌های برقراری ارتباط صحیح و مذاکره و آشنایی با پیام‌های کلامی و غیر کلامی است آموزش دادن به والدین درباره نحوه صحیح برقراری ارتباط، آشنایی با پیام‌های کلامی و غیر کلامی در ارتباط و درک و احترام متقابل به یکدیگر به افزایش مهارت استدلال و انتقال آن کمک کرده است [۳۲].

دیگر فرضیه و نتیجه پژوهش این بود که این آموزش توانسته است پرخاشگری کلامی را کاهش دهد این نتایج با یافته‌های آن ماری و همکاران (۲۰۰۸)، وارول و همکاران (۲۰۰۵) و بیانی (۲۰۰۷) همسو بوده است، [۳۳ و ۳۴ و ۳۵]. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت که معمولاً نوجوانان پرخاشگر، متعلق به خانواده‌هایی هستند که والدین فاقد مهارت‌های ارتباطی مناسب در روابط خود با فرزندان و اعضای خانواده هستند. آنچنان که بر طبق تئوری یادگیری اجتماعی بندورا، پرخاشگری رفتار آموخته شده است. کودکان پرخاشگری را از طریق تقلید و مشاهده رفتار

کنیم که بیان می‌کند رابطه مادر - دختر یکی از پویاترین رابطه‌های خانوادگی است که می‌تواند مملو از تعارض و کشمکش باشد. در این میان نقش مادران در شکل‌گیری هویت دختران و تعارض بیشتر از پسران است. به خصوص در دوره راهنمایی این کشمکش شدید تر می‌شود که به دلیل نداشتن مهارت‌های ارتباطی ضعیف مادران در خانواده است [۲۸]. و اما برای تبیین یافته‌های پژوهش باید به نظر بندورا اشاره شود که معتقد است اکثر رفتار بشر به وسیله مشاهده کردن از طریق مدل یاد گرفته شده است. افراد یک رفتار معین و اطلاعات مربوط به رفتار خوب برای یک موقعیت معین را مشاهده می‌کنند در نتیجه بر اساس آن اطلاعات رفتارهای معین را انتخاب می‌کنند این مشاهدات می‌تواند روابط والد-فرزند باشد. به عبارت دیگر وقتی بچه‌ای چگونگی تعامل پدر و مادرش با یکدیگر و با او را مشاهده می‌کند این رفتار را به عنوان راهنمایی برای نزدیکی و رابطه با دیگران بکار می‌برد [۲]. بنابراین با توجه مطالب فوق چنانچه والدین روابط موثری با کودکان خود نداشته باشند کودکان این ارتباط بین فردی ضعیف والدین یا مهارت‌های واکنشی را یاد خواهند گرفت. با توجه به محتوای فیلم‌های تهیه شده که نشان‌دهنده تاثیر مهارت‌های خوب گوش کردن، مذاکره کردن و از طرفی دیگر تخریب رابطه با روابط غیر منطقی و غیر صریح و انتظارات غیر منطقی است طبیعی است که انتظار داشته باشیم، آموزش مهارت‌های ارتباطی با الگوی یادگیری جانشینی به والدین بتواند روابط مادر-دختر را بهبود دهد. افزایش اطلاعات و آموزش اعضای خانواده به خصوص به والدین که با فرزندانشان درگیری و تعارض دارند، در زمینه مهارت‌های ارتباطی موثر می‌تواند والدین را آگاه کند و الگوهای ارتباطی خانواده را بهبود بخشد و میزان تنش و تعارضات را کاهش دهد.

دیگر نتیجه این پژوهش افزایش توانایی استدلال دانش‌آموزان به طور معنادار است. این نتایج را می‌توان همسو با یافته‌های مرادی (۲۰۰۶) [۳۰]، زابلی (۲۰۰۴) [۱۶]، دمایر و یاباسان (۲۰۰۶) [۳۱] دانست که به این نتیجه رسیدند، آموزش مهارت‌های ارتباطی با الگوی یادگیری

بنابراین به منظور آموزش، اصلاح و ارتقاء رفتارهای مورد نیاز می‌توان از آن بهره گرفت.

در نهایت باید به محدودیت‌ها و کاستی‌های پژوهش اشاره کرد. محدود بودن جامعه آماری این پژوهش به دانش آموزان دختر راهنمایی شهر، و همچنین تعداد کم اعضای نمونه " که البته به علت دشواری دسترسی و جمع‌آوری و هماهنگی و اجرای اثر آزمایشی می‌باشد" یکی از محدودیت‌های این پژوهش محسوب می‌شود از این رو در تعمیم نتایج آن به دیگر جوامع آماری باید جانب احتیاط را رعایت کرد و با پژوهش دیگر باید پشتیبانی شود. افزون بر این پیشنهاد می‌شود برای بررسی پایداری تأثیرات حاصله از متغیر مستقل، مطالعات پیگیری توسط پژوهشگر انجام گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود با توجه به اثر بخشی این روش اگر به ساختن فیلم‌های کاملاً اختصاصی در این زمینه اهتمام شود اثرات بسیار بهتری خواهیم داشت.

منابع

- 1-Farrington DP, Wilson J Q, Loury G C. Early precursors of frequent offenders. In From children to citizens Volume III: Families, school, and delinquency prevention. New York 2011.
- 2-Offord D.R, Alder R, Boyle M. Prevalence and sociodemographic correlates of conduct disorder. Amer J Socil Psych. 2012; vol (4): 272–278.
- 3-Seifer R, Sameroff A.J, Anthony GJ. Cohler Multiple determinants of risk and invulnerability... The invulnerable child. New York: Guilford Press. 2009.
- 4- Abdollahi kh. Review the frequency anomalies in the behavior of students with diverse family structures of three academic years of study in the province 1371-73 . Third Review Conference presents research findings in the field of edu res. 1994;(16). [persian]
- 5- Spoo I. parents social problem strategies in families with aggressive and nonaggressive girls .aggressive behavior. Amer J Socil Psych. 2005;(24): 37-51.
- 6- Anger B.the mother – adolescent daughter relationship experience communication ,and ethnicity .unpublished.for the degree of doctor.2001;.marquette university.
- 7- Stern DN. The representation of relationship patterns: Some developmental considerations. In A. Sameroff & R. Emde (Eds.), Relationship disturbances in early childhood: A developmental approach New York: Basic Books. 2008;.52-69.
- 8- Patterson GR, Reid JB, Dishion T.J. Antisocial boys. Eugene, OR: Castalia. 2013

اطرافیان از جمله پدر و مادر یاد می‌گیرند. در واقع کودکانی که به شکلی الگوهای پرخاشگرانه را نشان می‌دهند، به احتمال زیاد دارای والدینی هستند که رفتار پرخاشگرانه داشته‌اند. می‌توان نتیجه گرفت که از آنجا که پرخاشگری با توجه به نظر بندورا بیشتر نتیجه تقلید بویژه در محیط خانه از والدین است، و محتوای فیلم ارائه شده نیز نشان دهنده رابطه پرخاشگری و کاهش رابطه پرخاشگری بوده، پس آموزش مهارت‌های ارتباطی با الگوی یادگیری جانشینی می‌تواند به والدین در بهره‌گیری از کلام به عنوان راهی جهت کاهش پرخاشگری کلامی فرزندان موثر باشد و به بهبود این روابط بیانجامد.

دیگر فرضیه و نتیجه پژوهش این بود که این آموزش توانسته است پرخاشگری جسمانی را نیز در دانش آموزان کاهش دهد. این پژوهش با یافته‌های اختیاری (۲۰۰۵) و تامر و زبل (۲۰۰۸) همسو بوده است [۳۶ و ۱۷ و ۳۷ و ۳۸]. در تبیین این نتیجه نیز باید گفت به طور کلی زمانی که اعضای خانواده به تأثیر گفتگو در حل مشکلات پی برده و از آن در جهت کاهش تعارضات بهره می‌برند پرخاشگری جسمانی کمتری را در روابط گزارش می‌دهند. از طرفی آموزش مهارت‌های ارتباطی با یادگیری جانشینی با نمایش دادن تصاویری از روابط با پرخاشگری‌های کمتر و آموزش ارتباطات غیر کلامی مناسب به والدین و اعضای خانواده راهی برای بهتر شدن درک و دید اعضای خانواده و کاهش ناسازگاری در این میان می‌شود.

نتیجه‌گیری کلی و پیشنهاداتی که بر اساس نتیجه این پژوهش می‌توان داشت این است که رفتار کودکان و نوجوانان تحت تأثیر رفتار والدینشان می‌باشد زیرا نتایج این پژوهش روشن نمود که با آموزش و اصلاح رفتار تعاملی والدین، رفتار تعاملی فرزندان نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد، الالخصوص رفتارهای مانند نحوه تعامل، پرخاشگری در تعامل و بکارگیری استدلال منطقی در تعامل. بنابر این به والدین توصیه می‌شود که برای بهبود و ارتقاء رفتار فرزندان، ابتدا متوجه رفتار خود باشند. و نتیجه دیگر آنکه فن آموزش جانشین و بخصوص آموزش از طریق نمایش (یادگیری جانشین از طریق فیلم) می‌تواند برای آموزش و تأثیر در رفتار تعاملی والدین و کودکان موثر باشد،

- 26- Straus M.A. measuring intra family conflict and violence: the conflict tactics scales. *J Marrie Fam.* 1979; (41):75-88.
- 27- Do C. applying the social learning theory to children with dental anxiety. *J contem dental pract.* 2007;(5):126-135.
- 28-Teresa M.w .mother-daughter connection:evaluating familial relationships and their influence on female perception of success .unpublished .for the degree of master of art. university of Arkansas.2007.
- 29- Lee A.s. young adults committed romantic relationships :alongitudinal study on the dynamics among parental divorce relationships with mother and father ,and childrens committed romantic relationships .unpublished. for the degree of doctor the university of Arizona.2005.
- 30-Moradi A. Effectiveness of problem-solving skills on the conflicts between parent - child in high school students in Tehran. *J res consul.*2006;(5):23-38.
- 31- Demirbas M.,Yagbasan R. an evaluation study of social learning theory based saientific attitudes on academic success Gender and social- economical level . *J edul sci ther practice.* 2006; (2): 363-371.
- 32- Wadsworth A.,& Barry c . Developmental psychology, cognitive and emotional development of Piaget's view. Translated for. Yazdi, vol. Salehi Fdrdy. Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad.1994[persian].
- 33- Anna maria R.N., & mary N.D .exploring parent participation in a parent training program for childrens aggression: understanding and iluminating mechanisms of change .*J child Adol psychi Nurs.* 2008; (21): 78-80.
- 34- Braet C, Meerschaert T, Merlevede E, Bosmans G, Van Leeuwen K, De Mey W. Prevention of antisocial behaviour: evaluation of an early intervention programme. *Euro J Develop Psycho.* 2009; 6: 223-40
- 35- Baiani B. Effectiveness of group therapy with short-term strategic approach to reducing conflicts between parent - child boys school. Allameh Tabatabai University's master's thesis.2007. [persian]
- 36- Bakhtiary N , The effectiveness of cognitive skills training - improve maternal behavior maternal relationship with her teenage daughter. Master's thesis. University of Welfare and Rehabilitation Sciences.2008. [persian].
- 37- Schmitt M. effects of vicarious reward on infant observational learning. Unpublished .the degree of doctor .university new York.2010.
- 38- Sofia M.M .parenting styles of American and filipino mothers :their influence on parent – adolescent conflict.unpublished.the degree college of arts .university of san carlo.2006.
- 9- Williams j.W. health the effects of parental modeling on the related behaviors of american Indian adolescents a cultuarly investigation of social learning theory .unpublished .for degree of doctor .2010; university UTAH 3.
- 10- Gladding S.T . family therapy History,Theory and practice.prentice hall.ISBN. 1997;31-35.
- 11- McGuire J.social problem solving ,basic ,concepts ,research and application . social problem solving and offending. Guilford Press.2004; 127-143.
- 12- Santrock J.W .Educational psychology. New York.2004; 120-132.
- 13- Markel C, Wiener J, Attribution Processes in Parent-Adolescent Conflict in Families of Adolescents With and Without ADHD. *Canadian J Behav Sci.* 2014; (46) 1: 40-48.
- 14-Bektash M. Effect of maternal exposure group on conflict resolution and girls 15-16 years old from Tehran. *J res consul.*2004;(15):93-104. [persian]
- 15-Sheikh samani A. The effect of parental education on relationship of parent - child. Master's thesis advisers. *G res consul.* 2007. [persian]
- 16-Zaboli P. Assess the usefulness of psychodrama in improving skills to resolve the conflict zone 2 daughters' first year of high school in Tehran. MS Thesis, University seal.2004; [persian].
- 17- Timmer sG. ,& zebell NM.parent-child intraction thrapy applicat to maltreating parent – child dyads child abuse and neglect . the inter j .2005;(7): 825-42.
- 18- Field A.D, skew C.vicarious learning and the development of fears in childhood .behavioural research and therapy. *Behav Res Ther.* 2007; (45): 2616-27.
- 19- Law B, Hall C .observation learning use and self- efficacy beliefs in adult sport novices .*J home psych sport exer.*2009; 10:263-272.
- 20-Segrin C. Cognitive-Behavior therapy ,aplaing empirically supported Techniques in your practice .*J soci train.*2008; 96-102.
- 21- Polyson J ., & Kimball W. social skills Training With Physically aggression children .cognitive Behavioral Procedure With children and adolescent. *Eur Arch Psychol Clin.* 1993;206-228.
- 22-Henriques F, Chanchong W. effects of communication skills Training on parents and young Adolescent from Extreme family Types .*J child adol psychi nurs.*2003; (16) :162- 175.
- 23-Vander M.H, Kelaver M., Aduyx M.P. effectiveness of a communication skills training programe for the management of dental .british dental j .2004; (16): 101-107.
- 24- Mlisa E.D, miles G. communication skills training for parent. *J communi.*2007; (2): 415-477.
- 25- Barmkuhi A. Life skills training for students with depression. *Quarterly J Iran Psych.*; 2005 :(20) :297-306

Effectiveness of Communication Skills Training to Parents with Learning Pattern of Succession on Improving of Mother - Girl relations among Girl Students in Third grade of Shahriar city

Bigdeli, I. Ph.D., Safari, H. *Ph.D Student., Mohammadi, A.J. M.A.

Abstract

Introduction: Formation of behavioral conflicts between parents and children is always the common problems in teen years which occur during this period. This study aimed to evaluate effectiveness of communication skills training to parents with learning pattern of succession on improving of mother - girl relations among girl students in Third grade of Shahriar city.

Method: population of this study included all of students and their mothers in Shahriar city in the 2012-2013 academic years that 30 students accompanied by their mothers were selected by random cluster sampling method in two secondary schools of this city and were divided in two groups of control and experimental with 15 participants randomly. Mothers' Group during 3 weeks and 2 sessions of two hours each week received learning communication skills with the pattern of succession through video presentations as well as intervention skills, conflict resolution and decision. Students whose mothers were in the group receiving combination and also students whose mothers had not received training completed 15 questions techniques of conflict questionnaire (Strauss, 1979) before the intervention as pre-test and post-test after intervention. The collected data were analyzed by statistical multivariate analysis of covariance with SPSS software.

Results: The results showed significant reduction in conflict, verbal aggression and physical aggression of students with their parents as well as increased ability to use reasoning strategies students in the experimental group (students who their mothers had received training) in comparison to the children with mothers in control group.

Conclusion: It seems that poor communication skills of parents lead to aggression (verbal and physical), reduce overall strategy of argument and conflict on children with the parents.

Keywords: tactics of conflict, mother - daughter relations, communication skills, learning succession

*Correspondence E-mail:
hadisafari2@gmail.com